

УДК 94(438-34):329.7СЛ“1931/1939”

ОРГАНІЗАЦІЙНА МЕРЕЖА СТРОННІЦТВА ЛЮДОВОГО (НАРОДНОЇ ПАРТІЇ) В ТЕРНОПІЛЬСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ (1931–1939)

Лев КАЛИНЯК

Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історичного краєзнавства

Досліджено діяльність провідної польської селянської партії – Стронніцтво Людове (Народної партії, далі – СЛ) у Тернопільському воєводстві. Головна увага автора акцентована на діяльності повітових партійних організацій у питанні політичної організації польського селянства. Проаналізовано етапи формування організаційної партійної мережі СЛ, участі її членів у політичному житті регіону.

Ключові слова: Стронніцтво Людове (Народна партія), Східна Галичина, польський селянський рух, селянський страйк.

Діяльність СЛ потрапляла у поле зору представників і української, і польської історіографії. Проблему ставлення представників партії до українського питання у Східній Галичині досліджено у працях З. Баран, В. Комара, В. Бургера, Я. Борковського та Ф. Серафіна¹. Разом з тим, поза увагою дослідників залишається широкий спектр заходів, здійснених СЛ у плані політичної організації польського селянства регіону.

У студії зроблено спробу проаналізувати діяльність осередків СЛ у Тернопільському воєводстві, окреслити впливи організації серед місцевого польського селянства.

Суспільно-політична та економічна ситуація в Польщі наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр., прискорила процес консолідації польського селянського руху. Запровадження режимом санації, авторитарних методів тиску на демократичні інституції Другої Речі Посполитої, а також світова економічна криза, що завдала значних втрат сільськогосподарському виробництву країни, стали основними причинами об'єднання провідних селянських партій Польського Стронніцтва Людового “Пяст” (далі – ПСЛ “Пяст”), Польського Стронніцтва Людового “Визволене” (далі – ПСЛ “Визволене”) та Стронніцтва Хлопського (далі – СХ). Переслідування опозиції та погіршення життєвого рівня селянства сприяли швидкому подоланню існуючих ідеологічних розбіжностей між зазначеними політичними організаціями. У той же час спостерігаємо тенденцію до радикалізації польського селянського руху. Станом на 1931 р. представники всіх селянських партій схилялися до необхідності проведення парцеляції великих земельних володінь на користь селян без відшкодування. Подолавши перешкоди на шляху до об'єднання, керівники ПСЛ “Пяст”, ПСЛ “Визволене” та СХ,

15 березня 1931 р. скликали у Варшаві спільний Конгрес, на якому створили єдину селянську політичну партію Стронніцтво Людове².

Об'єднавчий Конгрес став першим кроком на шляху досягнення організаційної єдності польського селянського руху. Наступним етапом розбудови нової організації була уніфікація регіональних осередків трьох селянських партій на воєводському (окружному), повітовому та місцевому рівнях. У Східній Галичині цей процес ускладнювала криза, яку переживали чинні тут осередки ПСЛ “Пяст” та СХ. Після поразки на парламентських виборах 1928 р. вони втратили свої впливи в регіоні. Натомість у польському селянському середовищі краю посилилися позиції провладного санаційного табору, який репрезентував Безпартійний Блок Співпраці з Урядом (далі – ББСУ).

Складна ситуація, що склалася на початку 1931 р., у польському селянському русі не сприяла швидкому формуванню організаційної структури СЛ. Щоб подолати існуючі перешкоди, був скликаний окружний з'їзд партії, що відбувся у Кракові 28 березня 1931 р. У його роботі брали участь делегати від Краківського, Львівського, Тернопільського та Станиславівського воєводств. Результатом роботи форуму стало створення Тимчасової Малопольської Окружної управи СЛ з центром у Кракові, до керівництва якої ввійшли: Вінцентій Вітос – голова; Юзеф Путек та Якуб Павловський – заступники голови; Бруно Грушка – секретар³. Повноваження управи поширювалися на чотири зазначені воєводства.

У центрі уваги з'їзду, стояло питання уніфікації, існуючих у повітах Малопольщі (у міжвоєнній Польщі офіційна назва Галичини – *Л.К.*), польських селянських організацій в єдину організацію СЛ. Його учасники, на пропозицію В. Вітоса, ухвалили розпустити існуючі регіональні структури ПСЛ “Пяст”, ПСЛ “Визволене” та СХ і створити на їх основі тимчасові повітові управи СЛ⁴. Організаційну роботу планувалося розпочати передовсім на території Краківського та західних повітів Львівського воєводств. Щодо Тернопільського, Станиславівського та східної частини Львівського воєводств, то тут, з огляду на слабкі позиції польського селянського руху, масштабні організаційні заходи СЛ вирішено відкласти на перспективу. Партійні лідери скептично ставилися до можливості швидкої розбудови вискоєфективної організаційної структури СЛ у Східній Галичині⁵. Свою позицію вони обґрунтовували значним впливом в суспільно-політичному житті краю ББСУ та малим відсотком польського населення, до того ж неспроможного вести великосяжну організаційну роботу. Очевидно, що розгортання діяльності СЛ у Східній Галичині керівництво партії бачило через необхідність створення міцної організаційної бази в її західній частині.

Питання організації СЛ у Східній Галичині краківська Окружна управа партії підняла лише на початку травня 1931 р. На цей час тимчасові управи СЛ уже діяли практично у всіх повітах Малопольщі на захід від Сяну. У Тернопільському воєводстві такі регіональні структури створили лише в Борщеві та Бучачі⁶. В

перших числах травня 1931 р. з ініціативи окружного керівництва у Львові відбулася партійна конференція, де утворено так званий Організаційний Комітет СЛ для Східної Малополющі (від 1923 р. офіційна назва Східної Галичини – *Л.К.*). До його складу ввійшли: Якуб Павловський – голова; Юзеф Панась – заступник голови; членами Комітету стали Ян Бриль, Станіслав Посацький, Станіслав Сапута та Станіслав Пшепюра⁷. Завдання Комітету полягало в координації заходів, пов'язаних з уніфікацією місцевих осередків ПСЛ “Пяст” та СХ у тимчасові повітові управи СЛ. Крім того, Комітет мав виконувати функції зв'язкової ланки між краківською Окружною управою та повітовими структурами партії у Східній Галичині.

Створення Організаційного Комітету істотно активізувало діяльність СЛ на Тернопільщині. Від травня 1931 р. тут розпочалося регулярне проведення уніфікаційних з'їздів, на яких обирали тимчасові повітові управи партії. Протягом травня–серпня 1931 р. організаційні збори відбулися, зокрема, у Терехівському, Перемишлянському, Чортківському, Збараському, Радеківському та Зборівському повітах⁸.

Створення тимчасових повітових управ було перехідним етапом на шляху повної уніфікації осередків СЛ. Кінцевою фазою цього процесу став I Окружний статутний з'їзд СЛ, що відбувся у Кракові 28 травня 1932 р. На ньому сформовано постійний склад Окружної управи, до якої ввійшли: В. Вітос – голова, Я. Павловський та Ю. Путек – заступники голови, Бруно Грушка – секретар⁹. Проведені окружним керівництвом заходи позитивно вплинули на подальший організаційний розвиток СЛ на Тернопільщині. Від червня 1932 р. у регіоні розпочалося проведення повітових з'їздів, на яких обиралися статутні партійні управи. Так, протягом червня 1932 р. повітові управи було створено на з'їздах делегатів СЛ у Терехівлі, Бучачі, Бережанах та Підгайцях¹⁰.

Процес формування повітових осередків СЛ зустрічав постійний опір з боку державних адміністративних органів, оскільки партія перебувала в опозиції до чинного режиму. Так, в одній з інструкцій Тернопільського воєводського управління державної поліції своїм повітовим підрозділам, йшлося про необхідність “перешкоджати усіма дозволеними методами дальшому розвитку СЛ”¹¹. Тиск влади на партійні структури частіше за все проявлявся в забороні проведення різних організаційних заходів. Зокрема, в червні 1932 р. поліція розпустила з'їзд делегатів СЛ у Збаражі, на якому передбачалося обрати повітову управу¹². Подібні дії адміністрації були незаперечним доказом зміцнення організаційної роботи партії. Цей факт визнавала й сама влада, яка відзначала ріст організаційної та пропагандистської діяльності СЛ¹³.

Наступного 1933 р. зменшився приріст партійних осередків організації у Східній Галичині. Істотне послаблення організаційної активності спостерігалось також у Тернопільському воєводстві, де протягом року утворено лише 9 первинних партійних ланок – проти 21-ї в 1932 р.¹⁴

Попри зменшення приросту партійних осередків, протягом 1933 р. у діяльності СЛ все ще переважали позитивні моменти. В Тернопільському воєводстві організаційна діяльність розгорнулася у Бродівському повіті, де перше зібрання представників партії відбулося 9 січня 1933 р. У лютому організовано повітові управи в Чорткові та Золочеві. У квітні управу СЛ створено в Радехові. Протягом 1933 р. зібрання довірених представників СЛ, за участю керівників Окружної управи, проводилися у Тернополі та Перемишлянах¹⁵.

Стабільністю у своїй діяльності відзначалися деякі з раніше створених партійних осередків. До таких, зокрема, належала організація Підгаєцького повіту. Тут фіксувалося постійне збільшення чисельності первинних партійних ланок, регулярно проходили збори довірених представників, а керівники управи вели агітацію не лише у своєму, але і в сусідніх повітах, де впливи СЛ були незначні. З метою покращення організаційної роботи запроваджувалися спеціальні суспільно-політичні курси, де навчали керівників місцевих осередків¹⁶.

У 1934–1935 рр. діяльність СЛ на Тернопільщині переживала істотний занепад. Головною причиною такої ситуації стало переслідування з боку режиму санації лідерів партії. У жовтні 1933 р. Найвищий суд Речі Посполитої виніс вирок у справі так званого Брестського процесу. Згідно з ним, керівника СЛ В. Вітоса засудили на тривалий термін ув'язнення. За таких умов, він нелегально виїхав до Чехо-Словаччини. Змушений відхід голови Окружної управи від своїх обов'язків негативно позначився на діяльності Малопольської організації СЛ.

Від жовтня 1933 р. до грудня 1935 р. від'ємний приріст партійних осередків спостерігався і в Тернопільському воєводстві. Зокрема, в 1934 р. тут припинили своє існування дві первинні ланки СЛ, а в 1935 р., створено тільки один партійний осередок. Незначною була і кількість заходів, організованих осередками СЛ. Наприклад, за період від травня до грудня 1934 р., в регіоні не провели жодної організаційної акції¹⁷. Застій в організаційному розвитку місцевих осередків СЛ тривав до листопада 1935 р. Така тенденція була характерною не лише для партійних організацій регіону, але й загалом для Польщі. Пожвавлення діяльності СЛ розпочалося восени 1935 р. Його причиною стала криза, що виникла в санаційному блоці після смерті Юзефа Пілсудського. Її наслідком став розпуск ББСУ. За нових умов СЛ отримало реальну нагоду продемонструвати свій організаційний потенціал.

На зламі 1935–1936 рр., попри перші позитивні зрушення в економіці країни, занепад польського села досяг критичної межі. Ціни на сільськогосподарську продукцію знизилися до найнижчого за увесь міжвоєнний період рівня. Нерозв'язаним залишалося питання земельної реформи. Селянські господарства зазнавали значного податкового тиску, високими залишалися ціни на промислові товари. Водночас продовжувався наступ на демократичні свободи селян, яких, через запровадження нового виборчого закону, позбавили можливості впливати на політичні процеси в державі. Зазначені фактори сприяли зростанню

опозиційних настроїв у польському селянському середовищі щодо режиму санації. Незадоволення селянства політикою санаційних урядів, а також відносно ослаблення позиції правлячого табору, створили сприятливе підґрунтя для активізації польського селянського руху.

Початок 1936 р. характеризувався поживленням діяльності організації у воєводстві. Зазначена тенденція обумовлювалася також ухвалами, які прийняв Конгрес СЛ, що відбувся 7–8 грудня у Варшаві. Нова програма партії передбачала провести широкомасштабну роботу, спрямовану на організацію польського селянства в опозицію щодо режиму санації. На початку січня 1936 р. у Підгайцях пройшов з'їзд прихильників партії за участі делегатів з Бучацького, Тернопільського та Бережанського повітів¹⁸. З'їзд схвалив низку резолюцій політичного та економічного характеру. Він викликав широкий резонанс у прихильників польського селянського руху і мав позитивний вплив на подальшу діяльність СЛ у воєводстві. Найбільшого розмаху організаційна робота набула в Підгаєцькому та Бучацькому повітах. Партійні осередки тут створювали лідери повітових організацій Владислав Заремба, Юзеф Оттон, Станіслав Кордек та Вероніка Вонсікова. Зазначені активісти були добре ознайомлені з програмовими засадами СЛ і мали значний авторитет серед польських селян. У цих повітах спостерігався сталий приріст первинних партійних організацій, зокрема, протягом лютого 1936 р. в Бучацькому повіті створили три первинні ланки СЛ. Згодом відновила свою діяльність Бродівська повітова управа партії, головою якої обрано Яна Гемзу¹⁹. Зазначені організаційні заходи відбувалися в комплексі з пропагандистською роботою, наміченою грудневим Конгресом партії. У резолюціях, прийнятих у цьому часі на з'їздах та зборах селянства, почали домінувати політичні вимоги. Окрім того, селянство вимагало провести земельну реформу згідно з програмою, яку прийняв Конгрес СЛ.

На початку літа 1936 р. окружне керівництво СЛ розпочало проведення масових маніфестаційних акцій, присвячених релігійним святкам та визначним датам польської історії. Вони носили яскраво виражений політичний характер і сприяли консолідації польського селянства. Першою такою акцією стало проведення 31 травня – 1 червня 1936 р. “Обходів Свята людowego” присвячених святові Трійці. “Обходи...” стали подією загальнопольського масштабу. У них взяла участь значна кількість селян. На Тернопільщині зазначені заходи відбулися в Бережанському, Бучацькому та Підгаєцькому повітах²⁰.

Одразу після закінчення “Обходів Свята людowego” керівництво СЛ, розпочало підготовку до проведення нових маніфестаційних акцій. Уже в липні 1936 р. регіональні осередки партії розпочали створювати організаційні комітети “Обходу Чину хлопського”, приуроченого 16-тій річниці перемоги над Віслою²¹. Його проведення було призначено на 15 серпня 1936 р. “Обходи Чину хлопського” 1936 р. відзначилися ще більшою масовістю. Урочистості з цієї нагоди відбулися в Тернопільському, Бродівському, Підгаєцькому, Бучацькому, Копичинському

повітах. В основі прийнятих на “Обходах Чину хлопського” ухвал були вимоги прийняти демократичну конституцію та виборчий закон, який би відображав інтереси селян²².

На початку 1937 р. регіональна організація СЛ відновила проведення заходів масового характеру. Так, 7 січня 1937 р. в Тернополі відбувся маніфестаційний з'їзд, участь у якому взяло 2000 прихильників селянського руху з 13-ти повітів воєводства²³. У цей же час зазнала змін регіональна структура СЛ у Східній Галичині. На початку січня 1937 р., рішенням Окружної управи у Львові було відкрито партійний Секретаріят, завдання якого полягало координувати діяльність місцевих повітових осередків²⁴. Головою львівського Секретаріату СЛ обрано Ю. Панася²⁵.

Проведення вказаних заходів було пов'язане з переходом СЛ до радикальніших методів провадження політичної боротьби. Щоб обговорити подальшу програму дій, 17 січня 1937 р. у Варшаві скликано Надзвичайний Конгрес СЛ. Під час проведення нарад делегати Конгресу одногосно ухвалили рішення, яким зобов'язали керівництво партії проголосити загальний селянський страйк²⁶.

Ухвала про оголошення страйку зустріло неоднозначну реакцію серед керівників повітових організацій Східної Галичини. Деякі з них, як, наприклад, голова бродівської повітової управи Я. Гемза, вважали за недоцільне проводити страйк у повітах з поліетнічним складом населення²⁷. Подібну думку поділяло й вище керівництво СЛ, яке планувало розпочати страйк на теренах з винятково польським населенням. Протилежно ставилися щодо доцільності цієї акції на території Тернопільського воєводства переважна більшість керівників місцевих повітових управ, які одразу після Конгресу розпочали агітаційну роботу щодо її проведення.

Початок 1937 р. пройшов під знаком консолідації правлячого табору, а водночас зростанням тоталітарних тенденцій у його політиці. У лютому лідери санації оголосили програмну декларацію нової провладної організації – Табору національного єднання (далі – ТНЄ). Декларація, розроблена під керівництвом полковника Адама Коца, проголошувала понадсоціяльне значення держави, обстоювала втручання влади у справи особи і колективу. Вона також передбачала запровадження принципу неподільності селянських господарств²⁸.

Створення ТНЄ та політична програма цієї організації стали головною темою усіх заходів СЛ у Тернопільському воєводстві. Прийняті на них резолюції піддавали гострій критиці декларацію А. Коца. Особливе занепокоєння регіонального керівництва викликала засада, що регламентувала неподільність селянських господарств. Так, у виступі В. Заремби на партійних зборах у Бродях 5 квітня 1937 р. вказувалося, що ТНЄ є послідовником ББСУ – політичної організації, що спричинила занепад села. Продовжуючи виступ, В. Заремба зазначив, що селяни надалі будуть вести боротьбу проти табору А. Коца, який

нічим не прислужився Вітчизні і селянському рухові, зокрема. Протестаційні акції, проведені щодо ТНС, носили постійний характер, внаслідок чого СЛ спромоглося нав'язати селянам негативне ставлення до проурядової організації²⁹.

У перші місяці 1937 р. місцеві осередки СЛ відзначилися сталою активністю. В регіоні регулярно проводили заходи, які організовували представники партії на рівні повіту та громади. Своєрідною перевіркою готовости СЛ до страйкової боротьби стала організація 16–17 травня 1937 р. “Обходів Свята людového.” У Тернопільському воєводстві маніфестації з цього приводу відбулися в Бучацькому та Бродівському повітах. В ухвали, прийняті під час їхнього проведення, містилися вимоги ліквідації ТНС, а також проголошення страйку відповідно до ухвали Надзвичайного Конгресу СЛ³⁰. В таких умовах керівництво партії не могло більше зволікати зі страйком. Його мали розпочати 15 серпня 1937 р. у день “Обходів Чину хлопського”.

Протягом літа 1937 р. активісти СЛ вели посилену передстрайкову агітацію. Її проведення ускладнювала протидія органів державної безпеки, які докладали максимум зусиль, щоби унеможливити будь-яку пропаганду запланованої акції. Під жорстким контролем цензури перебувала селянська преса. З підготованих до друку матеріалів вилучали всю інформацію, пов'язану зі страйком. Значні проблеми існували також із нелегальними друкованими матеріалами, зокрема, з відозвами до селян, які конфісковувала поліція³¹.

Незважаючи на спроби влади в будь-який спосіб зірвати страйк, ідея його проведення користувалася у краю щораз більшою популярністю. Незадовго до призначеної дати окружне керівництво СЛ остаточно вирішило питання щодо доцільности організації страйку у Східній Галичині. 10 серпня 1937 р. у Львові відбулася конференція голів повітових управ СЛ Тернопільського, Станіславівського та східної частини Львівського воєводств. В ході дискусії ухвалили, що у Східній Галичині, страйк має бути проголошений лише у тих повітах, де організація СЛ є достатньо сильною та існує гарантія його проведення. До таких зарахували і більшість повітів Тернопільського воєводства.

Урочистості з нагоди “Обходу Чину хлопського” відбулися у визначений термін. Під час їх проведення в більшості повітів представники СЛ оприлюднили резолюції про початок страйкової акції. Згідно з ними, впродовж 10-ти днів (від 16 до 25 серпня 1937 р.), селяни повинні були утримуватися від постачання на міські ринки сільськогосподарської продукції, а також від купівлі товарів для потреб власних господарств³². Страйк 1937 р. мав виразно політичний характер. Його мета полягала у тому, щоби змусити офіційну владу взяти до уваги вимоги СЛ щодо зміни Конституції, виборчого закону, законів про місцеве самоврядування, перегляду закордонної політики уряду³³.

В епіцентрі страйкового руху на Тернопільщині перебували Бучацький, Чортківський, Бережанський, Підгаєцький та Копичинецький повіти. Перші дні страйку не відзначалися активними виступами селян. Дня 16 серпня на міських

ринках спостерігалася значна присутність людей, які мали намір реалізувати свою продукцію. Затримка страйку пояснювалася невирішеністю деяких організаційних питань, зокрема, необхідністю створити Повітові страйкові комітети та спеціальні загони охорони порядку так званих “Стражей пожондкових”, складених лише з членів СЛ. В обов’язки цих загонів входило патрулювання доріг, якими до міст постачалася сільськогосподарська продукція. Прямуючих до міста селян “Стражі пожондкові” переконували в потребі солідаризуватися з учасниками страйку, а стосовно штрейкбрехерів застосовували методи силового впливу та нищили їх товари. Тільки після того, коли представники СЛ заблокували дороги, страйкова акція привела до нестачі продовольства в повітових центрах³⁴. Крім блокування доріг, організація СЛ від 16 до 25 серпня 1937 р. провела низку масових демонстрацій та мітингів, зокрема, 21 серпня подібну акцію провели в Підгайцях³⁵.

Селянський страйк викликав гостру реакцію правлячого табору. Щоб запобігти подальші виступи селян, вище державне керівництво вирішило силою втрутитися у події. До охоплених страйком повітів, за короткий час, стягнуто резервні підрозділи поліції.

Одночасно розпочалися арешти та обшуки членів регіональної організації СЛ. У Тернопільському воєводстві до відповідальності притягнули майже 40 прихильників польського селянського виступу³⁶. Серед них у повному складі затримано бучацьку повітову управу СЛ. У Підгаєцькому повіті арештовано В. Зарембу. За даними польської селянської преси, у вересні 1937 р. лише у львівських тюрмах перебувало 220 причетних до страйку осіб, серед яких голова Окружної управи Б. Грушка³⁷.

Серпневі події 1937 р. показали небажання режиму санації йти на будь-які поступки опозиції. Страйк зазнав невдачі, оскільки, після його закінчення не виконано жодної вимоги селянства. З іншого боку зазначена акція спричинилася до зміцнення авторитету СЛ у регіоні. Репресії проти діячів СЛ не спричинили зменшення кількості членів регіональної організації. Протягом перших місяців 1938 р. переважна більшість притягнутих до відповідальності організаторів страйку вийшла на волю. У дні 27–28 лютого 1937 р. у Кракові відбувся черговий Конгрес СЛ. У прийнятій на ньому резолюції відзначалося, що ігнорування вимог опозиції спонукає селян до подальшої страйкової боротьби. Одразу після закінченні Конгресу його делегати розпочали передстрайкову агітацію у Східній Галичині³⁸.

Можливість повторення серпневих подій серйозно непокоїла вище державне керівництво. Для запобігання страйку, в середині квітня 1938 р., уряд вдався до проведення на території Галичини військових маневрів. Щоб не нагнітати і без того напружену ситуацію, львівський Секретаріят СЛ наказав місцевим осередкам партії припинити підготову до противладних акцій³⁹. Відтак прийшлося відмовитися і від страйку.

Проголошення страйку почергово відкладали спочатку на травень, а пізніше на осінь 1938 р. Однак ідея його проведення так і не була реалізована. Однією з причин відмови від страйкової боротьби стало зближення вищого керівництва СЛ з представниками правлячого табору. Окрім внутрішньополітичних обставин важливу роль у скасуванні страйку відіграли зовнішньополітичні події, зокрема, криза у відносинах між Німеччиною та Чехо-Словаччиною, яка становила безпосередню загрозу інтересам Польщі⁴⁰.

Подальший розвиток подій навколо Чехо-Словаччини остаточно загамував радикальні настрої в польському селянському русі. Протягом 1939 р. зовнішньополітична тематика вийшла на перше місце в діяльності регіональних осередків партії. Міжнародна ситуація викликала серйозне занепокоєння представників СЛ, які усвідомлювали реальність майбутньої окупації Польщі. Резолюції, прийняті на партійних зборах, вимагали провести невідкладні заходи для посилення обороноздатності країни⁴¹.

Після радянської окупації Західної України осередки СЛ припинили своє існування на Тернопільщині. Протягом 1931–1939 р. їх діяльність відіграла вирішальну роль у питанні політичної організації польського селянства, залишаючись важливим чинником суспільного життя воєводства.

ORGANIZATIONAL NETWORK OF PEOPLE'S PARTY IN TERNOPIL PROVINCE IN 1931–1939

Lev KALYNIAK

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Local History

The article covers the activity of Party of the People in Ternopil province in 1931–1939. The author paid special attention to the work of the Party representatives in villages and cities of the province.

Key words: Party of the People, Ternopil province, peasants, strike.

¹ Баран З. До питання про аграрну політику урядів міжвоєнної Польщі стосовно Західної України / З. Баран // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, – 1998. – Вип. 33. – С. 146–153; Комар В. Українське питання в національній політиці Польщі (1935–1939 рр.). Автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.02 (Всесвітня історія) / ЧДУ ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 1998; Burger W. Ruch ludowy wobec mniejszości narodowych II Rzeczypospolitej / W. Burger // Roczniki dziejów ruchu ludowego (далі – RDRL). – Warszawa, – 1982. – № 22. – С. 3 – 24; Borkowski J. Procesy integracyjne w Stronnictwie Ludowym od I do II Kongresu 1931 – 1933 / J. Borkowski // RDRL. – Warszawa, – 1964. – № 6. – С. 144–161; Serafin F. Małopolsko-Sląska organizacja Stronnictwa Ludowego w latach 1931–1933 / F. Serafin. – Katowice, 1992.

² Zjednoczenie ruchu ludowego dokonane! // Piast. Kraków. – 1931. – 22 marca. – S. 1–2.

³ Nowy Zarząd Stronnictwa Ludowego w Małopolsce // Piast. Kraków. – 1931. – 5 kwietnia. – S. 4.

⁴ Serafin F. Małopolsko-Sląska organizacja... – S. 60.

⁵ Borkowski J. Procesy integracyjne w Stronnictwie Ludowym od I do II Kongresu... – S. 123.

- ⁶ *Serafin F.* Małopolsko-Sląska organizacja... – S. 66.
- ⁷ *Borkowski J.* Procesy integracyjne w Stronnictwie Ludowym od I do II Kongresu... – S. 124.
- ⁸ Pod Zielonem Sztandarem // *Piast.* Kraków. – 1931. – 28 czerwca. – S. 5.
- ⁹ Pierwszy Zjazd Okręgowy Stronnictwa Ludowego w Małopolsce – po unifikacji // *Piast.* Kraków. – 1932. – 5 czerwca. – S. 1.
- ¹⁰ Pod Zielonem Sztandarem // *Piast.* Kraków. – 1931. – 28 czerwca. – S. 5.
- ¹¹ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 123 (Бродівське повітове управління державної поліції), оп. 1, спр. 315, арк. 4 зв.
- ¹² Zebrania w Zbarażu // *Piast.* Kraków. – 1932. – 17 lipca. – S. 7.
- ¹³ ДАЛО, ф. 123. Оп. 1, спр. 315, арк. 4 зв.
- ¹⁴ *Borkowski J.* Procesy integracyjne w Stronnictwie Ludowym od I do II Kongresu... – S. 124.
- ¹⁵ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (далі – AAN), Urząd wojewódzki w Tarnopolu (далі – UWT), sygn. 982 / 20, k. 21.
- ¹⁶ Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО), ф. 231 (Тернопільське воєводське правління), оп. 1, спр. 1995, арк. 44.
- ¹⁷ AAN, UWT, sygn. 282 / 23, k. 45, 58, 68, 77, 95, 105, 116.
- ¹⁸ *Zareba W.* Wielki zjazd ludowców w Podhajcach / *W. Zareba* // *Piast.* Kraków. – 1936. – 16 lutego. – S. 10.
- ¹⁹ AAN, UWT, sygn. 982 / 29, k. 136.
- ²⁰ AAN, UWT, sygn. 982 / 29, k. 99.
- ²¹ AAN, UWT, sygn. 982 / 29, k. 119.
- ²² *W. D.* Po manifestacjach // *Piast.* Kraków. – 1936. – 6 wrzesnia. – S. 4.
- ²³ Manifestacyjny zjazd ludowców w Tarnopolu // *Diast.* Kraków. – 1937. – 17 stycznia. – S. 4.
- ²⁴ Otwarcie Sekretarjatu S. L. we Lwowie // *Piast.* Kraków. – 1937. – 17 stycznia. – S. 4.
- ²⁵ *W.S.* Zebranie prezesów S. L. we Lwowie // *Piast.* Kraków. – 1937. – 11 kwietnia. – S. 11.
- ²⁶ AAN, Urząd wojewódzki we Lwowie (далі – UWL), sygn. 974 / 24, k. 2.
- ²⁷ ДАЛО, ф. 123, оп. 1, спр. 316, арк. 109.
- ²⁸ Chłopi powiatu brzeżańskiego w odpowiedzi pułk. Kocowi // *Diast.* Kraków. – 1937. – 7 marca. – S. 2.
- ²⁹ AAN, UWL, sygn. 974 / 24, k. 112.
- ³⁰ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДІАУЛ), ф. 205 (Прокурор апеляційного суду м. Львів), оп.1, спр.1071, арк. 46 – 46 зв.
- ³¹ Там само.
- ³² Materiały źródłowe do historii Polskiego ruchu ludowego / Opr. J. Borkowski i J. Kowal. – Warszawa, 1966. – Т. 3. – S. 137.
- ³³ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп.1, спр.1071, арк. 1.
- ³⁴ Там само. Спр. 768, арк. 13 зв.
- ³⁵ Przeciw sanacji: Wybór dokumentów ze strajków chłopskich z lat 1936–1937 / Opr. A. Międzyński. – Kraków, 1956. – S. 192.
- ³⁶ 39 aresztowań w woj. Tarnopolskim // *Piast.* Kraków. – 1937. – 19 wrzesnia. – S. 2.
- ³⁷ We lwowskich więzieniach // *Piast.* Kraków. – 1937. – 26 wrzesnia. – S. 2.
- ³⁸ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп.1, спр.489, арк. 14.
- ³⁹ ДАЛО, ф. 1(Львівське воєводське правління), оп. 51, спр. 1293, арк. 11.
- ⁴⁰ *Gmitruk J.* Ruch ludowy w Polsce: Zarys dziejów / J. Gmitruk. – Warszawa, 2003. – S. 98.
- ⁴¹ ЦДІАУЛ, ф. 205, оп. 1, спр. 502, арк. 18 зв.